

Något om båtsmän och båtmansrotar

Forna tiders hemvärnsmän kan man kanske kalla de båtsmän som efter Karl XI:s beslut i slutet av 1600-talet började verka. Beslutet innebar att det skulle bildas båtmansrotar, rotering som det kallades, i byarna i kustlänen. Där fick då dessa båtsmän sin krigsplacering med skyldigheter och rättigheter i den rote de tillhörde.

Roten bestod av vissa hemman i byarna som skulle hålla båtsman, dels med fri bostad – båtsmanstorp – , och dels med de förnödenheter som han behövde för sitt självhushåll.

Båtsmännens tjänstgöring var, som namnet anger, på båtar och kustförsvar. Båtsmännen i Gävleborgs län hänfördes till Norrlands första adelsbåtsmanskompani, som i sin tur hörde till Stockholms nation. Av länets 243 båtmansrotar kom 64 på Gästrikland, varav Gävle stad höll 25, Valbo 19, Hamrånge 11 och Hille 9. Rotarna var registrerade med nummer. Varva hade nr 45, Björke nr 46, Oppala nr 47, Sättra (som då tillhörde Hille) nr 48, Trödje nr 49, Fors nr 50, Åbyggeby nr 51, Mårdäng nr 52 och Hilleby nr 53. Utöver rätten att besitta ett båtsmanstorp utgick en årlig lön av 24 riksdaler och 32 skilling samt de naturaförmåner som tidigare nämnts. Rotehemmanen i Björke avsatte jord och skog (båtsmansjorden) där båtsmannen själv fick odla och avverka ved och virke för sitt behov. Så var dock inte fallet för alla båtsmän och en del fick nog känna på hur det var att leva på andras underhåll.

Gamla domstolsprotokoll visar hur hat och avundsjuka kunde gå ut över båtsmännen och hur lagens arm fick ingripa för att ge dem vad de hade rätt till.

Båtsmanstorpet vid Hille Hembygdsgård, som flyttats från sin plats vid Björke skola, har troligen bebotts av båtsmän som slutat sin tjänst. Båtsmännens tjänsteålder var mellan 16 till 36 år. Efter den åldern fick de lämna torpet för nya förmågor.

Båtsmännen var strängt hållna av sina överordnade. Att bli båtsman utan att ha mottagit nattvarden var otänkbart. Dessutom måste de vara flitiga kyrkobesökare och då i särskilda kläder, vita byxor bl a. Dessa kläder kan ni se i Hille Hembygdsgårds klädsamling.

I slutet av 1800-talet upphörde skyldigheten att hålla båtmansrotar och jord och byggnader såldes och sammanfördes med andra fastigheter. I Björke såldes endast tomten och byggnaderna till Karl Eriksson. Nu äger och bebod familjen Stig Karlberg båtsmanstomten. Enligt protokollen har försäljningen av jorden varit på förslag sedan början av 1900-talet, men oenighet om försäljningen har gjort att jorden fortfarande ägs av de hemman som på 1600-talet ålades att hålla båtmansrote. Vid hembygdsgården yttrade en gång en person: ”Ni i Björke har nog den enda båtsmansjord som finns kvar.” Om det så skulle vara så kanske man kan säga att oenigheten för en gångs skull varit till nytta.

De sista tjänstgörande båtsmännen i Hille hette i

Oppala: Målberg	Mårdäng: Olle Källberg	Forsby: Turberg
Trödje: Tröjbom	Björke: Skarvman	Varva: Hillfors
Hilleby: Hillman	Åbyggeby: Forsberg	

/EO

[Hillebygden, Nr. 2, 1987]